

Zsé birtoka

Öt évvel ezelőtt az Ösvény a világba című Forrás-kötet s benne különösen a Meglesett élet, ez az önéletrajzi emlékezésen túlmutató kisregény úgy hatott a romániai magyar prózában, mint tíz évvel korábban Szabó Gyula Gondos atyafisága, vagy még korábban, másfél-két évtizeddel azelőtt Nagy Istvánnak a külváros mélyéről felfakadt regényei. A szocialista valóságirodalom Bálint Tibor, Sütő András nevével fémjelzett új hullámát erősítette Puztai János 1969-ben megjelent második könyve is, az Illés szekerén, bár a szerző itt már megpróbálta a súlyos élmények közvetlen elmondását a modern prózában oly gyakori időjátékkal színesíteni, nyomtatékosítani.

Hogyan minősítsük, ilyen indulás után, Puztai harmadik, most készülő regényét, a Zsé birtokát? A kérdést nyilván nem lehet megkerülni, noha a válasz korántsem egyszerű. Annyi azonban bizonyos, hogy amint az Ösvény a világba vagy akár az Illés szekerén szociografikus realizmusa nem véletlenszerűen jelezte Puztai írói pályájának s irodalmunknak egy bizonyos szakaszát, ugyanúgy nem lehet, nem szabad divatjelenséget keresnünk a Zsé birtoka modellszerű általánosítása mögött. Az első kisregény Némája, az Illés szekerén Ifjú Györgye s az új regény névtelen, már csak egy-egy betűvel megjelölt „hősei” lényegében ugyanannak az emberi teljességrek a megcsonkítása ellen küzdenek, ha mozgási, létezési, gondolkozási közejük lényegesen el is tér egymástól. Ma már, amikor a marxista esztétika jónéhány bonyolult világirodalmi jelenséget sikerrel értelmezett, nem vitás, hogy a szocialista ember-eszményt egy negatív (de nem negativista!) utópia is szolgálhatja — ennek jó példája volt nálunk Bálint Tibor kisregénye, az Önkéntes rózsák Sodomában. Kíváncsian s Puztai Jánosnak bizalmat szavazva várhatjuk hát, hova alakul e szokatlan figurák sorsa.

K. L.

1.

Zsé nyítt-drapp bokáig-köpenyét ki-gombolta, törökülésbe ereszkedett, vakargatta a talpát és a hosszú, csizmás, zacskósapkás katonát szólította:

— Hajtsd elém.

Leste, pattan-e a puskás léhűtő? „Ha ingadozik, leváltom, megfeszítem, kerébetöröm, lefejezem, karóbahúzom, agyonlövöm, sterilizálom, kinek mi köze hozzá, seperjen mindenki a saját háza előtt, addig jár a korszó a kútra, amíg eltörik!” Felpillantott, rájött, már nem viszket a talpa, a katona mordan taszigálta ő-t, fegyverét gerincének szegezte, nagyzott. Zsé színlelte, nem veszi észre, várta, boruljon le, áldását kunyerálja. ő pihe-nőállásba zökkent, a katona tenyérrel a fejére ütött, hátulról szózott rá. Zsé ült, feje fölött éppen levelet bontott egy fa. ő rögtön látta: szomorúfűz.

— ő fiam, új hazát kapsz, mindent

akarotod szerint teszel, ha teljesíted parancsaimat. Igaz?...

A katona megrezzent, fénylőn pirult.

— Perszoperszopersze — mondta —, addig járjon a korszó a kútra, amíg el nem törik.

Zsé duzzadt erű lábfejjével apró, gyors, muslicaűző mozdulatokat végzett, égnek fordította arcát, fintorgott:

— Munkaidő után, önkéntesen, százszor leírod ezt a közmondást. Helyesen.

A katona megmerevedett, ragyogva fogadta az intőt:

— Igenisigenisigenis!

Azután Zsé oktatta ő-t:

— Az állatkákat, madárkákat tudtom nélkül ne vadászd, parancsolom, légy öntudatos, örvendezz nekem.

Mosolygott, hegyes, fehér szakállacská-ját simogatta, zavartan babrálta ő is a szakállát, száraz sárgóbök szakadtak le róla.

— Mehetsz, fiam — jöttek Zsé álmos szavai a fa alól. A katona élt a csendes pillanattal, hizelgő-bizalmasan sügta:

— Addig jár a korsó a kútra, amíg eltörik.

Feszülten várta a választ, de Zsé hallgatott, feje mellére bicsaklott, aludt.

á odébbállt, éles-kék éggerem alá szorult a puszta, bódultan haladt, haját, szakállát bogáncs súlyosította, tartotta össze, kezében méternyi, seprűnyél-vastag vasbot, táplálékot szerzett vele, nyulat, gyomra éhségtől fájt, botját levegőthasítón-jajdítón vágta az áldozathoz, fejszont vagy lábcsonst recsents, hályog csúszott az állat szemére, a halálúveg, hangtalan, eltávolíthatatlan. Rárontott, fölé görbült, egyik combjára rálépett, a másikat mohó keze húzta, rántotta, kis zajjal roppantak a rostok, feslett a szürkés-vörös bundával borított bőr, vér csurgott a földre. Falt, húslé-gömbök perregtek a mellére, azután ment, a préda édeskés íze megsűrűsítette a nyálát, szomj ölte, cselekedtette; letérdelt, botjával kaparta a földet, hersent a beton-erős kergű föld, gödör mélyült, hívós és nyirkos. Hasra dőlt, döfködött, kopácsol, be-benyúlt a szűk üregbe, hasadozott, vastag körme mind rugalmasabb agyagba vágott, ujjai türelmetlenül vájtak, ökölbeszorulva kerültek elő. Hassal a sűtős pusztára tapadt, víz után kotorászott, nem talált, tovább döfködött, aztán újra a lyukba erőltette a kezét, végül sikerrel járt törődése, víz bugyogott a gödör alján. Nedves öklét a szájához kapta, nyalta, „inni jóllakásig, hamar inni!”, a kézmártogatás szaporátlan volt, talpra pattant, toporzékolt, majd a gödörre vetette magát, körömmel esett a peremének, a felszakított rögök a lyukba szóródtak, eltorlaszolták a vízhez vivő utat, idegei csikorogtak az elcsípett-vesztett víz fölött, zihálva bajlódott, hogy szájjal jusson hozzá, harapta a talajt, harapott, köpött, harapott, köpött, szakálla sárosan rezdült, lendült, csapódott.

Koromhalom-éj szállt rá, gödre partján kuporgott, térdét állának feszítette, a vasbottal fogta át, mereven fogta; képzelt hangyák gyűltek a talpába, nyüzsögtek, felfelé törtettek, tompa, izomrándító sajgást hoztak. Ekkor botja önműködőn meglazult, a hangyák visszavonultak. Éber szemét hideg szél hűtötte. „Ajtó kellene a sötétre, kitárnám, sugaras lépcsők emelkednének elem, válogatott falatokat, vizet izlelhetnék, a lépcső felső fokán hátratetté kézzel tippegne Zsé, a katona lelkesen követné, kezét görcsös szorgalommal tartaná

feigyvere szíján, fűtyülnék rájuk, bolyongnék, ha kérdőre vonnának, a hátam mutatnám, Zsé pattogna, mosolyt, alázatot követelne, bolyongnék, a nap bölcsen sütné, nem fájdítaná a fejem, nem szikkasztaná a torkom.”

Váratlanul visítós hang vágott bele, mint szurony, döfte meg. Megingott, tehetetlen szemmel, rettenve tapogatta a feketeséget, az égigérő koromhalmot, két világító pontra lelt, derékmagasban csillogtak, alattuk hersenést, karmolászást észlelt, nem távolodtak egymástól, nem közeledtek egymáshoz; felé jöttek. „El-lenség! Zsé küldte, elpusztításomra törekszik, eltiportat, felfalat, hatalmának-valóbbat akar.” Bámulta a tüzes pontokat, vasbotját nem használhatja, nem repítheti a tüneményhez, fegyvertelen maradna, esetleg szólhatna, kiálthatna, magyarázatot kérhetne. Néma maradt, eszébe ötlött a nappal kikapart, a gödör peremére halmozott agyag, belemarkolt, labdává gyúrta, ujjai között szortyanva távozott a pocsolyás nedv. A kerek bombát a tüzes pontok felé vágta, megíngotak, mint mikor szél lóbál utcai lámpát, valameddig keresték az egyensúlyt, majd megnyugodtak. Oldalt dőlt, újabb marék földet gyúrt, remegett a keze, ez kellemes-fájdalmas volt, akár az előbbi, a térdig kűsző zsibbadás; nem adhatta meg magát, dobott, a tüzes pontok pillanatokra megszűntek, de a hersenés, kaparászás erősödött. Amikor ismét megjelentek, kinyújtott karral elérhette őket, tűzük fokozódott, sárgás-vörösből kekes-vörösbe váltott. Felugrott, botja pár csapásával mindkettőt megsűntette. Azt hitte, megkönnyebbül. Tévedett; tanács-talanság borzongatta, nem volt célpontja, cél hiányában értelmetlenné, kilátástalanná sekélyesedett a küzdelme, pörögve csápolta a levegőt, szédülésig ütött, azután utolsó erőlködéssel kitépődött forgási sebességéből, a pusztának iramodott, fűjtatott, rohant, elvágódott.

Világosan tért magához, kuporgott, botjával tőprengve átfogta a térdét, nem messze halkán rezegtetete leveleit, himbálta ágait egy szomorúfűz, tetejében pirosbetűs fehér táblát látott:

Zsé birtoka

2.

A hosszú, csizmás, zacskósapkás katona korareggeli, hideg pusztaszélre tuszkolta b-t.

— Indulj! — mondta.

Tudálékosan szorította vállára akasztott puskája sárga szíját, kék tekintete belefoszlott a távoli szürke tájba. b lanyhán tétlenkedett, jobbával megemeltette a hátára erősített terhet, Gyermeket. Nem látta, nem volt módja látni, a hirtelen, egyúttal magától értetődő zökkenés pillanatában aludt-e, éber volt-e Gyermek. A keskeny, görnyedt hátra szerelt súly ösztönös emelintése az egyhangú, közönyös nehézkedés villanásnyi megszakítását, az izmok kényszerű, makacs becsapását szolgálta. Kísérője zordan állingált, zavarta, kielégítetlenül hagyta küldetése eseménytelensége.

b ellépett mellőle, hangtalansággal ügyelte büszkeségét, tagadta agyát zsiabasztó ijedelmét, nyomta el a könny képében szemébe tolni kész könyörgést, mereven ment a gypes, harmatlucskos talajon. „Zsé úzet, katonái miatt úzet, rámjártak, hagytam, marcangoljanak, karral, lábbal átkulcsoltam őket, úgy fojtottam magamba mozgékonyágukat.“ (á-t leigázta a munka, kétélű, zömök szuronyokat kovácsolt, csiszolt, élezett, keskenyszíjas, fatalpú szandálja túrelmesen nyúlt a táborikohó lábítóján; süllyedt, emelkedett, süllyedt, emelkedett, a parázsba dugott acélrudak fölött sápadt-piros, izgága lángok sziszegtek.) Megállt, üres, lapos tér fogta, lúdbőröztette. Kezére meredt: fegyvertelen; vad jöhet, négy lábú, sörényes, ordító, morgó, lihegő. Bódultan látná, száguld, nagyobodik, csak száguld, karmát a mellébe vágná, hanyatt esne, tarkójába sötét vilámlám csapna, kattanó állkapocs, vörösnyalás szájúreg, torok készülne ízekre tépni, elemészteni. A megadás az akarat-lazulás langyos kényelmével kecsgetné, de apró kezek, lábak rángnának, rúgnának alatta és robbanna; szerencsés mozdulattal a dög gégejébe döfné öklét, talpravergődne, kormányozná, vinné, kinyújtóztatná.

Forgolódtott, időzött, indulási pontját kereste, félnéken derült, remélt, előtűnik a katona, puha-zöld ösvényen fut hozzá, meggörbíti a nevetés, hegyezett körmű mutatóujjával cseppet csiklandozza Gyermek figyelmes, tejszínű orrát, cuppog, azután őt karolja, csitítja:

— Tréfáltam.

Fogta az üres, lapos tér, messze, térdmagasan csillámló, ezüstszemcsés, közelíthetetlen, bonthatatlan kórsáv rögzítette földhöz az eget. A szabályos, forró nap harmatot pusztított, talajt, port tüzesített. Keringett, nyomaira vadászott; visszaoson, befurakodik, rejtőzik. Savanykás szerelem-íz üdítette; kísérője, kidobója ölelkezéskor puskáját a fehér,

szigorú falhoz támasztotta, a sima, sötét csövénen feszülő árkos, fényes szuronyt (á munkáját) terjedelmes, virágtalan ablakon beömlő délutáni sugarak környékeztek. Hátán az alvó Gyermekkel forgolódtott, nyomaira vadászott, új helyzetében, a tikkadt, megcserepedezett pusztában erővel emlékezni kényszerült, közben akarta, törte magát: feledjen. Meztelen lába lenyomatai: dült pókháló. „Megyek, mindegy, merre. Megyek!“ A fű vágott, szúr, hasította, döfte a talpát, a nap mint mély-lila labda gömbölyödött, fölötte. Kicsit pihent, rostokolt, már gyanította, nem lel jó irányt, és gyanúja jelentkezésének pillanatában elerőtlenedett, elhalványult visszajutási akarata, kedve.

Verejtékezett, a sós, zavaros gömbök ráérősen gördültek át a mellén, végig a hasán, idegei idegenkedve, tehetetlenül követték a cseppek meredek ösvényét combig, lábszárig. Megriadt: melle kőnehéz, kemény. Tapasztalásának ebben a borzas szakaszában kimosódott fejéből a hazamenekülés gondolata, a szoptatás ingere uralkodott rajta, hely után nézett, figyelt, kiemelkedőbb részre kíváncszott, zavarta az egyformaság, és mert nem akadt más választása, leült, óvatosan telepedett a gaztöves földre. Hátrababrált, kitapogatta a kötéléket, a bog surródva lazult, oldódott. (Tarka, engedelmes, rugalmas heverőn üldögélt, fekdécselt, hempergett meztelenül, szoptatott, Gyermekkel incselkedett: „En is pisze, te is pisze, pisze, pisze vesszünk össze“, a finom bőr érintése anyai izgalmat okozott; látszott a tiszta, kék szemben, tükröződött, érzékeny tükörben látta az arcát, fekete haj keretezte, ő sose jelezte szépségét, öntudatosan uralkodott rajta, a hosszú, csizmás, zacskósapkás katonák mondták legelőbb: szép, mindig mondták; hagyta a játékot, várta a katonákat, Gyermeket a heverőre tette, elnyúlt a bokáig érő szőnyegen, állati alázattal leste az ajtót, ki jön; szülése után megriaktak, el-elmaradoztak az óhajtott közös esték, éjszakáig kuporgott, térdét álláig húzta, emésztődött: Zsé tudomást szerzett Gyermekről, mindenről.)

A pusztán maga alá igazított lábbal, ölében a gyanútlanul táplálkozó Gyermekkel, ingadozott: Zsé talán nem is tudott, sejtett semmit: eltávolítása a gyáva szeretők kezdeményezése.

Megint nyugtalanzkodott, kémlélt, nyakát csavargatta; agyatompítón egyforma minden. Csontjág hatolt a felismerés: nincs menekvés. Mintha kemény tárggyal pöccintették volna meg a térde alatt, megbicsaklott; zavarodottan dugta

mellét Gyermekek, az ügyetlenek, szívnak; buzgólkodása a csakazértis hajtott, lendített hinta keltette élesjó érzést váltotta ki belőle. Azután a feszülés-lazulás igájában tervezett: „Valahogy Zsé tudomására hozom sérelmemet, gyalázatomat.” Képzeldődt: Zsé felindultan reszket az igazságtalanság miatt, a katonák félelemtől rogyadoznak előtte.

— Átkozottak, bűnösök vagyunk! — kiabálják, és versengve szagatják ruhájukat.

Szerencsétlenség ért, gondolta. Képzeldődt megakasztották ezek a szavak, elfordították Zsétől. Hirtelen észlelésébe, mint jelentéktelen daganat az izomba, belopta magát Gyermekek: ha nem lenne, hanemenne! A lehetőség vadította: hanemenne! Ellenséges ötletek nyomorgatták, volt kényelmét mutatták és a forró, párás férfitesteket. De észbekapott: ami van, elkerülhetetlen. Rakhatta

volna kísérője lábához, ölébe, somfordálhatott, szaladhatott volna, nem tette. Bátorította, győzte magát: Gyermekek nélkül félne, riadna, kapkodna, nem lenne maradása, sírna, szakadna belőle az üvöltés.

Felemelkedett; indult, imbolygott, ölbén vitte a szendergő Gyermekek, gémberedett lába szárazfűvet, fűréteget ropantott, lábujjai begörcsülve védekeztek szúrás, hasítás ellen, ment, és meglepte az erőszakos éhség, nem ismerte új állapota kezdetét, annyit tudott, ennie kell. Gyermekek elhelyezte a hátán lötyögő vászontarisznyába, közben megcsapta a szürkület élénk levegője, ettől lehült, mozgása egyenletesebbé vált. Később gyereknyszörgés riasztotta; a remegő, vékony, kínos hang fáradtságot hozott; görcsösen sajgott a lábaszára. Lassított, ámuld, a fájdalom születésének pillanat-töredékét kutatta; nem találta. Tenyérrel dörzsölte homlokát: „Nincs kezdet”.

előre, karjába vette a türelmetlen kiscsit, megállt, és valósággal lerogyott; lábát ezúttal is maga alá húzta, félénk-kellemesen érezte sarka melegét. Az esti sötét meglepetésszerűen érkezett, a nap-pali körsáv összezsugorodott, bizonytalanságot érzszakolt rá. Űlt, Gyermek fölé hajolt, halk, bátorító szájmozgással kedveskedett; űzte ijedelmét, őrizte magabiztosságát.

3.

Jött Zsé; hosszú, csizmás, zacskósapkás katona kíséretében közeledett, pucér talpát óvatosan csúsztatta előre a gurdékocsanys pusztán, kis, szikkadt alakján libbent a lötytyedt köpeny, kezét hátrakulesolta, két hüvelykjével malmozott, mondott valamiket fegyveresének, az buzgalomtól hevűlten itta, osztályozta kijelentéseit; meggörbűlt, fölé hajolt, puskája tusa hátul megemelkedett, szinte vízszintes állapotba került, úgy helyeselt. ű a szomorűfűz közelében gubbasztott, térdét a vasbottal fogta át, közöny ölte, volt, hogy kívánt mozdulni, szilárdan gondolta: moccan, de akarata tehetetlenségbe botlott még akkor is, amikor felfedezte az érkezűket. Tekintete kihunyt, mint az ajulűknak; sápadt észlelés rémitette: feneketlen, fekete szakadék peremén inog, fűlledt űrbe billen, de hűkkenve könnyebbűlt: űjra lát, ekkor jámborság puhította, feltápászkodik, vélte, leljék talpon felettesei. A szelűdség pillanataiban elismerte űket, és éppen azért aműlt, miert nem ugrik, szűkik, rugűdik fel; hajlongani kellene, szerencsétlennnek tűnni, nem bambán kotolni, Zsere meredni, Zsere, a halkan tipegűre, krakogóra, erűtlen ágak műgű bűvóra. A katona félű követni, megtorpantotta az alázat, puskáját lábhoz tette, könnyedén ránéhezedett, idegzete, figyelme a szomorűfűz földig csűngű leveles madzagai műgűl elűbukdácsolű, lehetséges parancsokra számított. Valamivel késűbb riadtan megugrott, ű-hoz trappolt, szurronnyal dűfte:

— Fel!

— ű indulatosan emelte arcát, legyintett, a zacskósapkás tombolt, karonragadta, felrántotta, Zsé tanyája felű lűdűtötte, ű-nak veres ötlete támadt: vasbotjával elintűzi, erűt, lélegzetet gyűjtűtűt a jeges, áttekinthetetlen bevezetű mozdulathoz, a műsik műsodpercben azonban nem emlékezett rá, mit kívánt, számított végezhvinni; kongűn, egyűgyűn lűpett, tűrte, hogy vállon ragadja, nyomja a cél irányába. Kiáltás csapott rá:

— Állj!

Engedett, mert érdeklűdese rebbent: mi következik? A zacskósapkás fegyverét maga elű kapta, csattogtatta, tisztelgett vele, majd csendesest, rövidet kűhin-tett. Zsé rekedten szűlt ki:

— ű fiam, ijeszt, hogy tévelyegsz; gond, mit tegyek ilyen morgűval, kritizálűval, tán sűjtsam tűmlűccel, szűval?, gondolkodásod silány, zsvány vagy, vedd végre észre, amit mondtam: állatkáimat ne edd, kaparj gyűkeret, marj fűvet, így ered el: nem érdekel a gyomrod, kűlűkád, csak a lelked, ideolűgiád; áldd jűságom, bűkezűségem, bűlcsűségem, magadert teszed; ha bírász, prűdaul adlak Napnak, Fagynak, telet kűldűk rád, hűval, jűggel puhítalak, okosítalak. És most: fordulj Keletnek, menj egyhűzamban napnyugtáig. Beavatlak: ha csalón megrekedsz, vadjaimmal felfalatlak. Alkonyatkor célhoz érsz, hazát lelsz, ehetsz — gyűkeret, gyűkereshetsz...

Űlmosan kűszott lűpetei alá a pusztá; az érdektelen, az ismert, a Zsé-idűzű, éhséghezű, leginkább a hasa foglalkoz-tatta: ma még nem falt, és parancsa van a szakadatlan menetelűre. Hűség tàmadt, fejlűdűtt; szűl nem gyengítette, hűgtűtötte. Szerencsűje, nem szomjas, gondolta, vesztűre gondolta; nyomban megsűrűsűdűtt a nyála, nyelt, tátogott, erűsítette magának: békának kell a víz, közben kínos, torzult gyűnyűrrel képzelt szájába hűvűs folyadűket. Tudta, eszűbe vűste: a kutatás, cserkűszűs tiltott, ki van zárva, ha szűfogatlan, mint vi-gyori hulla, karmos, agyaras, űvűltű vadak martaléka, lűpett hát, kűnsyszerű unalmában a magasba osonű napba bàműlt, rándűlt, tűsszentett, könnye kibűggyant, vonzotta a jelenség, tűbbszűr ismételt, lássa, meddig bírja; késűbb egyűb szűrakoztatta: szemét a messze izzű korongra fordította, majd a pilláját hirtelen, szűvűsan figyelve leeresztette; kűk, sárga, lilla karikák háműltek egy-műsbűl, forogtak, távolodtak, szűrkűltek, megsemmisűltek. A folyamat űtemes egykedvűsűggel, pontossággal zajlott, vűgűl bosszantotta a kűrűk szűnes robotja, kűzűmbűssűge, belevillant, sajog a lábászára; ez ingerelte. Mint lomha, kolompos nyáj műgűtt csetlű, hamuszűn, pilledt mezűn csellengű gyerek, űnműlattatásra fanyalodott; zárt szemmel haladt, kűrekesztette magából az uralkodű, erűszakos világot, hitte: sűlytalanná, lebegűvű kűnnyűl, belsű, határtalan birodalma fűlűtt gondolatokból kűtűdik, terem homorű, láthatò, tapinthatò boltozat, műdszeres kűzcsapásokkal, mintha rugalmas tenyerei vinnűk, fűggűlelesen fűrűdik magasba.

Zökkent. Sírást facsaró közérzettel ocsúdott; elaludt. Restelkedve, zavartan, ijedten sietett eltüntetni kikapcsolódása, gyengesége biztos bizonyítékát, szájszögletéből a keskeny, langyos nyálcsíkot; összerogyása esetén Zsé beváltotta volna fenyegetését... Vonakodva, de takarodott a félelme; mint szigorú-csipkés forgácsok perdültek, szisszentek feje magasságában a józanító percek, csillámlottak, látta. Meglepő, tudat alatt mocorgó készség ösztönözte, figyeljen vissza; árva, tömpe bokornak, a napizzásban lihegő táj oktalan, merev kinövésének tűnt a szomorúfűz. Hegyes, forró sugarak szúrták, pörkölték, szaladni, menekülni kelt kedve. Szándéka sürgetően észrevétlen alakult cselekvéssé; lábai beletörődőn engedelmeskedtek: emelkedtek, támogatták egymást, váltódtak. Nem találta erőltetőnek, zsiabasztónak, földrerántónak a futást, gondolatai határozott uralmának tulajdonította ezt; izmai, tagjai — mielőtt tiltakozhattak volna — végrehajtották az agy rendelkezéseit, élniük kellett, makacsul, türelmetlenül szökni a fenti kék világ tüze, pórustágító, verejtéksajtoló lehelete elől; gömbölyű, reszketeg cseppek sarjadtak homlokán, arcán, hajszálai tövén, és az indulatos haladás ritmusára valamennyi az égő-feszes szembe, az el nem ismert erőfeszítéstől megnyílt szájba törekedett perdülni; sós íz csípte, köpésre ösztökélte. Bajlódott. Bajlódásának ezen a pontján érezte magát ismét lábszárában a sajgás, mely — meglepetésére — a kezdet kezdetén rejtve maradt, de ha korábbi perceit vizsgálja, boncolja, hiszi: már lappangó periódusában kerülgette, támadta, vicsorgott rá a fájdalom, kényszerű, vad mozgása közben fizikai lényé nem vehette ezt tudomásul, ebből következtette, hogy a fájásnak sincs figyelhetően, érzékelhetően kezdeti pillanata, akár az álom, olyan: ébredéskor, keléskor gondol rá, foglalkoztatja, de nem képes megkaparintani az álombeli cselekményszál kezdeti végét, álmának, gyakran nem indokolható éjszakai törtenethalmazának azonban annyira izgalmas, erős, szívós, ág-bogas mozzanatai vannak, hogy jóideig élnek, terjednek, hatnak benne. Vitte, hordta az elhagyhatatlan, tartós sajgást, gondolataiba ragadt, bonyolódott mérgező szóhoz (tűz) mérte. A nap támasztotta, élte és erőszakolta rá: tűz-tűz-tűz-tűz-tűz, kimondatlan hajtogatta: tűz-tűz-tűz-tűz-tűz, és gyorsult: TűzTűzTűzTűzTűzTűzTűz, szomszajosan iramodott a víztelen, bösz, perzselt pusztán: ŰzŰzŰzŰzŰzŰzŰzŰz, biztosra vette, bármikor — ha vizet

szürcsölne, kortyolna, habzsolna, ha enne vagy vergődne, haldokolna, ez a szó sokasodna, osztódna szerveiben, porcikáiban, csöpp, vörös, ámuló férgekktől kerülne elő füléből, szeméből, szájából, orrából, vesszőjéből, ujjai párnájának megfeketedett, kanyargó repedéseiből.

Szaladt, gerincén, hasán, combján, bokáján tovább alakultak, híztak meg, omlottak el a homályos, zavaros izzadságrögök, ártatlan, behízslgő, lüktetészerű viszketegetést okoztak, de a lüktetések hézagaiban, mint sáshegy, élesen, szárazan létezett, meredt a fájdalom, és fokozatosan leigázta, felnyársalta a figyelmét. Csenedsíteni kényszerült, lépésre fogta magát, közben engesztelődött: előbb megkísérelte elodázni a lassítást; mint mikor karhúzó, otromba súlyt cipel és célt szab: addig bírnom kell, akarom, muszáj!, de az elmének rendszerint ritkán akad ideje, ereje megszabni a kitaratást, dönteni, a kezek önkényesen terhet cserélnek, az agy pedig beletörődik a felelőtlen, kényelmes jövőhágyásba. A rohanás feladása, a lazítás, érezte, haszonnal járt, széttekinthetett; bizakodó nyugalommal látta: féllábszár-ig-füves dombok, emelkedők törték meg, tüntették el, bírták le az eddigi szürkés-barnás-rozsdás síkot, kívánatosak, ellenállhatatlanok voltak, csapdába csalók, kísértők, gondolta, de akarata túlkelt tésztaként lágyult, engedett: heverni, hemperegni vágyott, és észbeli képessége ezúttal is szinte cserbenhagyta, alig, legfeljebb tudat alatt, fékezte, akadályozta izmai könnyelműskodéseit: lába keservesen mozdult, és csupán a meghirdetett tilalom kötelező mutatkozására, ijesztő erősödésére élénkült, gyorsult és kerülte el nagy sugarú félkörben az oktalan romlást, a parancsszegést.

Hajlékony szél lengette, fésülte a magvas, zöld fűvet, kerek koronájú, vas-kor tölgy magasodott, hűse kecsgetőn nyúlt, terült az engedékenyebbé változott délutánba; csalta, húzta, erőszakolta, vetődjék el, ernyedjen, de megiramodott, mert hirtelen előtte, mögötte, lent, fent Zsé alamuzsi intését vélte hallani: „menj egyhuzamban napnyugtáig.“ Mihelyt elmaradt az árnyék-udvarú fa, könnyebbült, egyensúlyozódott, meggondoltság segítette, védte: tilos visszalesnie, idegeiben bizonyosság rezgett, feszült; a vonzó hűvösbe dobná szabadjára hagyott kíváncsisága, végromlásba döntené, közben beletörődőn, a változhatatlannal szembeni idéetlen kicsisége tudatában nyugtázta: a megszokás egyhangúvá koptatta, fakította a vidék

domborzatát, úgy viszonyult ehhez, mint az élelemhez; az éhség, gyomra nyomora, őrlő kínlódása gyönyörűségessé teszi a falnivaló felfedezését, megkaparintását, bekebelezését, de mindezekután szükség-szerűen, kiállhatatlan emberi természetéből fakadóan, nehéz, unott teltség, duskálás következik, akár — emlékszik — a hosszú, csizmás, zacskósapkás katonák b körüli nyüzsgésekor, majd b bejelentetlen, végleges távozása idején. (A leplezetlen hűtlenség jogos ellenkezésre, az egyik tettenért zacskósapkás ököllel való illetésére ösztönözte, Zsé nyomban hal-

latlannak, elképesztőnek, romlottnak minősítette, és felszólította a hosszú csizmás, zacskósapkás katonákat, folttalan erkölcsüket, megvesztegethetetlenségüket, parttalan jóindulatukat, akaratukat haladéktalanul szegezzék szembe á lesújtó, kitalizásért kiáltó viselkedésével.)

Várt, kívánt, szép képre figyelt fel, bámult: némán, kötelességtudón, de lehet, hogy a konok, tömörülő, téglaszínű alkonyat nyomásának engedve, a pusztába mélyesztette tüzes, kerek élet a nap.

